

Datum 2015-04-28
Reg.nr 131-74-15

Avdelning
Utvärderingsavdelningen
Handläggare
Jana Hejzlar
08-563 088 19
Jana.hejzlar@uka.se

Utbildningsdepartementet

Remissvar över Promemorian En mer flexibel ämneslärarutbildning, U2015/500/UH

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har uppmanats att yttra sig över den rubricerade promemorian. I remissvaret väljer UKÄ dels att lämna några generella synpunkter, dels lämna synpunkter på några av de bedömningar som görs i promemorian där ämbetets sakkunskap kan vara av särskild relevans.

Generella synpunkter

De problem som förslagen i promemorian ska lösa är inte bara svåra utan i vissa avseenden närmast omöjligt att lösa. Att snabbt genomföra förändringar i den nuvarande examensordningen för ämneslärarexamen i ett läge då relativt få studenter hunnit ta ut en examen, ställer höga krav på att förändringar blir så marginella som möjligt. Att samtidigt föreslå förändringar som ökar intresset för att bli ämneslärare i årskurs 7–9 och att göra detta val attraktivt är långt ifrån lätt. Att därtill få de blivande ämneslärarna intresserade av att utbilda sig i de så kallade bristämnena är en ännu större utmaning. UKÄ konstaterar att förslagen i promemorian i flera avseenden har lyckats att hantera detta.

Idag visar alltför få studenter intresse för att bli lärare i årskurs 7–9 och av dem byter alltför många inriktning under studietiden i syfte att ta ut en ämneslärarexamen för gymnasiet. Få gör däremot ett byte i den andra riktningen. Gymnasiebehörigheten ger även behörighet att undervisa i årskurs 7–9 samtidigt som den ger läraren bättre kunskaper i två ämnen än den nuvarande treämneskonstruktionen för de högsta årskurserna i grundskolan. Flera lärosäten väljer dessutom, särskilt i moderna språk, att inte erbjuda dessa som andra- eller tredjeämne eftersom man anser att kunskaperna om 45 högskolepoäng vara alltför grunda.

När det gäller bristämnena utgår utredaren i alltför hög grad ifrån Riksrevisionens rapport om dimensionering av lärarutbildningen (RIR 2014:18). Som UKÄ påpekade i sitt remissvar (U2014/6376/UH) byggde rapporten i flera avseenden på inte helt genomtänkta utgångspunkter och analysen blev därför tämligen bristfällig. RIR utgår bland annat från att det råder brist inom matematik, naturvetenskapliga ämnen och teknik. Både Skolverket och UKÄ men även SKL och lärarnas fackliga organisationer har presenterat en mer mångfacetterad bild. Det är viktigt att ha den bilden klar innan man föreslår åtgärder för att öka de blivande ämneslärarnas intresse för ämnen i vilka det finns stor efterfrågan på behöriga lärare. Alltför många ämneslärare väljer idag humanistiska och samhällsvetenskapliga skolämnen. De kommer knappast att välja matematik och teknik även om dessa ämnen med stor emfas framhålls som bristämnen. Men kanske skulle några studenter kunna överväga att byta ett av sina ämnen mot till exempel svenska som

andraspråk, filosofi, hemkunskap, estetiska ämnen eller slöjd. För att tillgodose eventuella behov av lärare i matematik, teknik och naturvetenskapliga skolämnen behöver man hitta nya potentiella sökanden till lärarutbildningen. Som goda exempel i detta avseende kan utbildningarna vid Kungl. Tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola nämnas, vilka leder till dubbla examina, både ingenjör- och lärarexamen, även om antalet studenter som genomgår dessa utbildningar ännu är litet.

Universitetskanslersämbetet ställer sig bakom följande förslag i promemorian

Införandet av en kortare variant av ämneslärarutbildning för årskurs 7–9

Förslaget innebär att dessa ämneslärare kan få en examen efter fyra år istället för fem, eller fem och ett halvt år beroende på ämnesval, i dagsläget. Lärarstudenterna¹ liksom de blivande högskoleingenjörerna och sjuksköterskorna kommer relativt ofta från studieovana miljöer och har just dessa ur arbetsmarknadsperspektiv väldefinierade yrkesprogram som sitt enda val. En förkortning av utbildningstiden kan därmed öka utbildningens attraktivitet.

Införandet av en tvåämnesvariant av utbildning för årskurs 7–9

Det är viktigt att de blivande lärarna har gedigna ämneskunskaper vilket detta förslag medför. Byten som relativt många gör under studierna från inriktningen 7–9 till inriktningen mot gymnasiet tyder på att studenterna redan idag föredrar fördjupade kunskaper i två ämnen. Denna variant ger behörighet att i gymnasieskolan undervisa i bägge ämnena som andraämne. Den kan även efter fortsatta studier om 30 högskolepoäng i ett ämne ge behörighet att undervisa ämnet som förstaämne i gymnasieskolan.

Det positiva med båda dessa förslag till förändringar är inte minst att ingen av dem blir en återvändsgränd för studenterna.

Införandet av ökad valfrihet i ämneskombinationerna för både årskurs 7–9 och gymnasiet

Här kan dock nämnas en viss tveksamhet från UKÄ:s sida. De ursprungligen tänkta fasta kombinationerna är inte särskilt fasta i förordningen idag och i förslaget utökas möjligheterna ytterligare. Det anses av många att ökad valfrihet är något attraktivt. Samtidigt kan det försvåra studenternas möjligheter att orientera sig. Den ökade valfriheten i ämneskombinationerna kommer att ställa höga krav på utbildningsanordnare att hjälpa både potentiella studenter och de egna studenterna att förstå och ta till sig alla varianter i förslaget.

UKÄ vill även lyfta fram några problem:

Det ovan omskrivna förslaget ställer höga krav på ämnesdidaktisk kompetens. I examensordningen för de nuvarande lärarexamina i samtliga åldersspann nämns för första gången ämnesdidaktisk kompetens, kunskap om och färdighet att kunna lära ut med hänsyn till barns och elevers ålder. Behöriga lärare för årskurs 7–9 är även behöriga

¹ <http://www.uka.se/download/18.399bc2be149ce83d9a165b7/1418649282392/foraldrarnas-utbildningsniva-SM-12-13.pdf>, sid.44

att undervisa i sina ämnen i årskurs 4–6. De avslag om ansökta ämneslärarutbildningar som UKÄ behandlat under de senaste åren handlar ofta om att just ämnesdidaktisk kompetens saknas vid lärosätet. Den nya lärarutbildningen har ännu inte utvärderats av UKÄ så det är fortfarande oklart hur lärosätena hanterar frågan om att viss behörighet per automatik ger behörighet för en tidigare åldersgrupp. Det innebär att ämneslärarna bör ha forskningsbaserad kunskap om hur man lär ut i årskurs 4 och fram till gymnasiets sista år. Det är mycket tveksamt hur detta kan uppnås inom ramen för stipulerade antal högskolepoäng och omfattningen av den verksamhetsförlagda utbildningen.

Vi beklagar att inget nämns i promemorian om svårigheterna att rekrytera till grundlärarutbildningen för årskurs 4–6

Särskilt den uppföljande utvärderingen av den förra lärarutbildningen² visade tydligt att kompetens för undervisning i mellanstadiet hamnade mellan stolarna. Det är viktigt att det inte händer igen.

Ökad valfrihet i ämneskombinationerna kan innebära att fler vill utbilda sig till ämneslärare i gymnasiet

Detta kan vara positivt om fler vill utbilda sig till ämneslärare i bristämnen. Men det finns en risk att förslaget även kan resultera i ett ökat antal utexaminerade, kanske främst genom den korta pedagogiska utbildningen, inom ämnen där överskott redan finns.

Beslut i ärendet har tagits av universitetskanslern Harriet Wallberg efter föredragning av utredaren Jana Hejzlar i närvaro av t.f. avdelningschefen Viveka Persson och strategi- och planeringsansvarige Per Westman. I ärendets beredning har även utredaren Fredrik Svensson och verksjuristen Ann-Kristin Vesterlund deltagit.

Harriet Wallberg

Jana Hejzlar

² Högskoleverkets rapport 2008:8 R